

O potrzebie kształcenia studentów – przyszłych nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej w zakresie emisji głosu

On the need to educate the students – the future teachers of the pre-school and early school education in the field of the voice emission

DOI 10.25951/4155

Wprowadzenie

Muzyka to dziedzictwo kulturowe każdego narodu, na które składa się także kultura języka. A kultura języka, jak pisał Stanisław Dubisz, „to nie tylko umiejętność sprawnego, poprawnego i estetycznego przekazywania myśli (...), a także działalność zmierzająca do udoskonalenia języka” (Dubisz 1985, s. 80). O kulturę tę powinni zabiegać wszyscy posługujący się językiem, a w szczególności osoby, dla których jest on narzędziem pracy, np. dziennikarze czy nauczyciele (Klebanowska, Kochański, Markowski 1985, s. 16). Język jest jednym z podstawowych artykulatorów mowy, którą doskonalili się w procesie nauki emisji głosu. Głos to bardzo delikatny instrument, jest z nami od samego początku. Indywidualny, niepowtarzalny, przynależny każdej osobie. Dzięki swojej określonej barwie jest znakiem rozpoznawczym. Często narażony jest na różne choroby spowodowane wysiłkiem dnia codziennego. Komisja ekspertów Unii Europejskiej Foniatrów utworzyła ranking zawodów ze względu na aktywność głosu. Wśród nich znalazła się grupa zawodów stawiających znaczne wymagania narządowi głosowemu – to m.in. nauczyciele, przedszkolanki czy wychowawcy (Tarasiewicz 2003, s. 97; Binkuńska 2012, s. 108; Niebudek-Bogusz 2009, s. 151–158; Rzepa 2010, s. 141–153; Kostecka 2013, s. 45–45). Dlatego warto, aby wszyscy pracujący głosem poznali zasady jego funkcjonowania i jego higieny oraz świadomie o niego dbali. Zgodnie z definicją emisja głosu oznacza (z łac. *emissio* = wypuszczenie) – 1. wydobywanie głosu przez śpiewającego, 2. naukę kształtowania głosu uwzględniającą wszystkie elementy fizjologiczne, akustyczne

i artystyczne (Habela 1983, s. 58). Emisja głosu stanowi przedmiot kształcenia na studiach wyższych oraz studiach podyplomowych. Organizowane są także liczne kursy czy szkolenia dotyczące nauki emisji głosu. Wiele możliwości daje internet, gdzie można odnaleźć przykłady ćwiczeń, filmów instruktażowych czy artykułów naukowych dotyczących emisji głosu. Po analizie źródłowej należy stwierdzić, że współcześnie emisja głosu omawiana jest pod kątem emisji w śpiewie i w mowie. Jest zagadnieniem związanym z poprawną wymową. To także nauka o tym, jak posługiwać się głosem, zapoznaje ze sposobem wydobywania dźwięku, jego tworzenia, z higieną własnego głosu. Prawidłowa emisja to sprawny aparat głosu i mowy. Należy zaznaczyć, że ważną rolę w emisji odgrywa kilka komponentów tj.: poprawna postawa ciała, oddychanie torem całościowym oraz wypracowanie podparcia oddechowego (zwane *appoggio*), umiejętne wykorzystywanie rezonatorów, odpowiednia fonacja i artykulacja. Do innych należą również intonacja oraz modulacja głosu (Bińkuńska 2012, s. 17–18; Dąbrowska, Dziwińska 2005, s. 54–55). Znajomość tych zagadnień według Ewy Binkuńskiej „pozwała nie tylko na zrozumienie ich istoty, poznania teoretycznego, lecz przede wszystkim na wyciągnięcie praktycznych wniosków, służących rozwojowi metod dydaktycznych w nauce emisji” (Dąbrowska, Dziwińska 2005, s. 55). Agnieszka Płusajska-Otto napisała:

Głos i sposób, w jaki mówimy, charakteryzują nas, są nośnikiem informacji o człowieku, bo oprócz myśli wyrażają także uczucia i emocje. Wpisują się w psychologiczny efekt pierwszego wrażenia. Głos jest jak odcisk palca – niepowtarzalny, wyjątkowy, a słowo, które brzmi pięknie, jest pełne i wyraźne, zwraca uwagę, ułatwia kontakty międzyludzkie, budzi szacunek, podziw (Płusajska-Otto 2017, s. 9).

Z kolei Anna Walencik-Topiłko stwierdziła, że:

Głos jest narzędziem, dzięki któremu możemy realizować komunikację językową [...]. Sytuacją, w której zaczynamy zastanawiać się nad możliwościami głosu, jest moment wyboru zawodu, jeśli głos stanowi o poziomie jego wykonywania. Wymagamy wówczas od głosu określonych cech ilościowych (okres eksploatacji głosu) i jakościowych (odpowiednie natężenie, modulacja). Takie wymogi stawiane są m.in. nauczycielom (Walencik-Topiłko 2009, s. 5).

Znajomość zasad prawidłowego posługiwania się własnym głosem, świadoma praca oraz wytrenowanie poprawnych nawyków emisyjnych jest podstawą dobrego mówienia przez nauczyciela oraz gwarantuje zachowanie zdrowego i aktywnego głosu na dłuższy czas.

Celem artykułu jest zwrócenie uwagi na znaczenie przedmiotu emisja głosu w kształceniu przyszłych nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Wskazanie, jak ważne jest wypracowanie umiejętności i kompetencji w zakresie poprawnego posługiwania się emisją głosu wśród studentów specjalności nauczycielskiej. Jako materiał do analizy posłużyły dostępne sylabusy i karty przedmiotu emisja głosu oraz odpowiedzi studentów na zadane im pytania.

Analiza wybranych kart przedmiotów i sylabusów dotyczących przedmiotu emisja głosu

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela, emisja głosu – budowa, działanie i ochrona narządu mowy, została wpisana jako przedmiot obowiązkowy do modułu 2 – Przygotowanie w zakresie psychologiczno-pedagogicznym (*Rozporządzenie... z dnia 17 stycznia 2012 r.*, s. 7). Również w rozporządzeniu ministra z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przyszłych nauczycieli, emisja głosu znalazła się jako przedmiot obowiązkowy w standardach kształcenia (*Rozporządzenie... z dnia 25 lipca 2019 r.*, s. 3–4)

Szczegółowa charakterystyka zajęć z emisji głosu zawarta jest w kartach przedmiotu czy w sylabusach. Analizie poddano dostępne karty ze stron internetowych kilku uczelni: Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej, Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnowie, Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu w Gryficach, Akademii Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi wydział zamiejscowy w Sieradzu, Politechniki Śląskiej, Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Krośnie i Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach (tab. 1). Jest to grupa przypadkowa, ponieważ z przejrzanych licznych zasobów internetowych polskich uczelni tylko niewiele z nich udostępnia sylabusy czy karty przedmiotów. Dlatego tylko taką grupę udało się autorce wyodrębnić. Należy dodać, że są to karty przedmiotu emisja głosu realizowane na kierunku pedagogika o specjalności edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna. Przeprowadzono również ankietę ze studentami I i II stopnia specjalności edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach.

Tabela 1. Analiza przedmiotu emisja głosu na wybranych uczelniach

Lp.	Nazwa uczelni	Kierunek, specjalność	Nazwa przedmiotu	Liczba godzin	Rok studiów, rodzaj studiów
1.	Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej	pedagogika, zintegrowana edukacja wczesnoszkolna i wychowanie przedszkolne	emisja głosu	ćwiczenia – 14	I rok, studia stacjonarne
2.	Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie	pedagogika przedszkolna i wczesnoszkolna z nauczaniem języka obcego	emisja głosu i kultura żywego słowa	wykłady – 15 ćwiczenia – 15	brak informacji, studia stacjonarne
3.	Zachodniopomorska Szkoła Biznesu w Gryficach	pedagogika, specjalność: edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna	emisja głosu	ćwiczenia – 14	III rok, studia niestacjonarne
4.	Akademia Humanistyczno-Ekonomiczna w Łodzi, wydział zamiejscowy w Sieradzu	pedagogika, specjalność: edukacja wczesnoszkolna i wychowanie przedszkolne	emisja głosu	brak informacji	II rok, studia stacjonarne
5.	Politechnika Śląska	pedagogika, specjalność: edukacja wczesnoszkolna i wychowanie przedszkolne z pedagogiką specjalną	emisja głosu	ćwiczenia – 30	I rok, studia stacjonarne
6.	Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach	pedagogika, specjalność: edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z terapią pedagogiczną,	emisja głosu	ćwiczenia – 20	II rok, studia stacjonarne

		specjalność: edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z nauczaniem języka angielskiego,		ćwiczenia – 10	III rok, studia stacjonarne
		specjalność: edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna z gimnastyką korekcyjno- -kompensacyjną		ćwiczenia – 15	II rok, studia stacjonarne
7.	Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Krośnie	pedagogika, edukacja wczesnoszkolna wychowanie przedszkolne	emisja głosu	ćwiczenia – 30	I rok, studia stacjonarne

Źródło: opracowanie własne.

Jak wynika z tabeli, największe różnice dotyczą liczby godzin przeznaczonych na przedmiot. Najmniej, bo tylko 14 godzin przeznaczono na ćwiczenia z emisji głosu jest w Zachodniopomorskiej Szkole Biznesu w Gryficach. Najwięcej godzin mamy na Politechnice Śląskiej oraz w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Krośnie (po 30 godzin), jak również na Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach. Występuje więc znacząca rozpiętość godzin (14–30). Forma zajęć to głównie ćwiczenia, które w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Krośnie prowadzone są w systemie audytoryjnym.

Kolejnym kryterium analizy kart stanowił cel przedmiotu. Można powiedzieć, że zawiera się on w następujących treściach: zapoznanie studentów z problematyką kształcenia głosu u dzieci, młodzieży i osób dorosłych oraz z profilaktyką i higieną głosu. Celem przedmiotu było też zdobycie wiedzy na temat budowy oraz funkcjonowania narządu mowy, pogłębianie świadomości własnego ciała, uświadamianie studentom potrzeby ciągłej dbałości o swój głos i jego kontrolę czy świadome nawiązywanie w wypowiedziach do kultury języka przy zachowaniu zasady prawidłowej emisji głosu.

Zwrócono także uwagę na efekty kształcenia. Jak można przypuszczać, są one do siebie bardzo zbliżone. Efekty te podzielono na wiedzę, umiejętności

i kompetencje społeczne. W zakresie wiedzy jest to głównie znajomość budowy i funkcjonowania narządu mowy oraz profilaktyki, terapii i higieny głosu. W zakresie umiejętności jest to kształcenie wypowiedzi, prezentacja ćwiczeń emisyjnych i ich dobór ze względu na pracę z grupą docelową. Z kolei kompetencje społeczne odwołują się do świadomego posługiwania się własnym głosem, będącym podstawowym narzędziem pracy nauczyciela, oraz świadomego dbania o higienę narządu mowy.

Tematyka zajęć i kształcenie mają na celu ten sam efekt. Dotyczą przede wszystkim: zapoznania studentów z terminologią z zakresu emisji głosu, budową i działaniem aparatu oddechowego, fonacyjnego, artykulacyjnego, omówienia działania rezonatorów, przedstawienia i omówienia zaburzeń głosu, chorób, rehabilitacji i profilaktyki głosu oraz zapoznania z warunkami prawidłowej higieny głosu czy pracy z tekstem. W Wyższej Szkole Biznesu w Dąbrowie Górniczej tematyka sięga również do zagadnień muzycznych: rozwój umiejętności śpiewania piosenek czy rodzaje głosu ludzkiego i jego skala.

Podkreślić trzeba, że nie wszystkie tematy realizowane są poprzez ćwiczenia, choć na większości uczelni są to zajęcia praktyczne. W Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Tarnowie prowadzone są również wykłady.

Na kartach przedmiotu znajduje się także literatura (podstawowa i uzupełniająca). Należy stwierdzić, że wiele pozycji powtarza się w sylabusach uczelni. Do najczęściej uwzględnianych publikacji należą Czesława Wojtyńskiego *Emisja głosu* (Warszawa 1970), Bogumiły Toczyskiej *Elementarne ćwiczenia dykcji* (Gdańsk 2000), *Łamańce z dedykacją, czyli makaka ma Kama* (Gdańsk 2008) oraz *Głośno i wyraźnie: 9 lekcji dobrego mówienia* (Gdańsk 2011), Anety Łastik *Poznaj swój głos... twoje najważniejsze narzędzie pracy* (Warszawa 2002), Bogumiły Tarasiewicz *Mówię i śpiewam świadomie. Podręcznik do nauki emisji głosu* (Kraków 2003), *Emisja głosu nauczyciela*, pod redakcją Marii Przybysz-Piwko (Warszawa 2006), *Rehabilitacja zawodowych zaburzeń głosu. Poradnik dla nauczycieli*, pod redakcją Marioli Śliwińskiej-Kowalskiej i Ewy Niebudek-Bogusz (Łódź 2011). Na rynku wydawniczym mamy coraz więcej literatury fachowej dotyczącej emisji głosu. W analizowanych kartach pojawia się jednak opracowanie pochodzące nawet z lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku, co wynika z faktu, że publikacja Wojtyńskiego to jeden z pierwszych podręczników do nauki emisji głosu.

Ta krótka analiza przedstawionych kart przedmiotu pokazuje, że realizowane cele zajęć, tematyka, niemal w całości mają charakter praktyczny, a tylko w niewielkim zakresie teoretyczny. Kształcą więc umiejętności i kompetencje przyszłych nauczycieli wskazane w kartach przedmiotu. Nie można się w nich dopatrzeć znacznych różnic, ponieważ są tworzone na podstawie Krajowych

Ram Kwalifikacji (KRK), a zawarte w nich standardy kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela określa Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w Dzienniku Ustaw.

Prezentacja wyników badań

Jak wspomniano powyżej, w opracowaniu niniejszego zagadnienia analizie poddano dostępne sylabusy i karty przedmiotu emisja głosu, a także pytania skierowane do studentów Wydziału Pedagogicznego i Artystycznego Uniwersytetu Jana Kochanowskiego w Kielcach, na kierunku: pedagogika, specjalność: Edukacja Wczesnoszkolna i Przedszkolna z terapią pedagogiczną oraz Edukacja Wczesnoszkolna i Przedszkolna z nauczaniem języka angielskiego. Przedmioty dotyczące edukacji muzycznej na studiach pedagogicznych o specjalności nauczycielskiej wymagają ciągłej ewaluacji pracy m.in. ze względu na miejsce muzyki w całościowym procesie nauczania zarówno w szkole podstawowej i średniej. Jest ona marginalizowana, a młodzież ubiegająca się o przyjęcie na studia pedagogiczne o specjalności nauczycielskiej nie dysponuje dostateczną wiedzą z zakresu muzyki. Dlatego przeprowadzono wśród studentów UJK w Kielcach badania dotyczące uzyskanej wiedzy z zakresu edukacji muzycznej. Studentom zadano pytania na wspomniany temat, w tym emisji głosu. Badania przeprowadzono w czerwcu 2019 r. i wzięło w nich udział 50 studentów studiów stacjonarnych I stopnia.

Były to następujące pytania:

1. W jakim zakresie znajomość podstaw emisji głosu jest potrzebna w pracy nauczyciela?
2. Jakie umiejętności zdobyłaś/łeś na ćwiczeniach z emisji głosu?
3. Które ćwiczenia emisyjne będą najbardziej przydatne w przyszłej pracy nauczyciela?

Odpowiedzi respondentów ujęto w tabeli 2.

Większość studentów (94%), uznała, że przedmiot emisja głosu jest bardzo potrzebny i ważny w pracy nauczyciela. Tylko trzy osoby (6%), uznały go za zbędny. W ich odpowiedziach czytamy, że wszystkie ćwiczenia można realizować samemu poza uczelnią lub na zajęciach z wychowania fizycznego. Pojawiały się również odpowiedzi, że przedmiot emisja głosu powinien być obowiązkowy na wszystkich kierunkach studiów wyższych. Studenci często podkreślali, że zdecydowanie za mała ilość godzin przeznaczona jest na emisję głosu. Korzyści z nauki emisji głosu odniesione przez studentów przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 2. Zagadnienie emisji głosu w pracy nauczyciela

Odpowiedzi badanych	n	%
Ważna, potrzebna	47	94
Niezbyt ważna, niekonieczna	3	6
Nie mam zdania	–	–
Razem	50	100

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 3. Umiejętności zdobyte na zajęciach z emisji głosu

Odpowiedzi badanych	n	%
Usprawnianie narządów mowy	50	23,5
Pozbywanie się napięcia, stresu	34	16,0
Poznanie możliwości własnego głosu i ciała (świadomość własnego ciała)	36	16,9
Przełamywanie barier poprzez indywidualizację ćwiczeń	30	14,1
Usprawnianie komunikacji w grupie, integracja grupy	43	20,2
Zapoznanie z warunkami prawidłowej higieny głosu	20	9,3
Razem	213	100

Źródło: opracowanie własne.

Respondenci często podkreślali, że są to ćwiczenia wyczerpujące, ale bardzo ciekawe. Studenci mają możliwość przyjrzeć się bliżej własnemu ciału oraz rozpoznać jego możliwości – to niemal 17% odpowiedzi. Według ankietowanych ćwiczenia rozwijają ich kreatywność i kształcą otwartą postawę na świat. Zdecydowanie najczęściej, bo 23%, to odpowiedzi, że na zajęciach z emisji głosu studenci usprawniają narządy mowy, poznają ciekawe ćwiczenia oddechowe, fonacyjne, rezonansowe, ale przede wszystkim artykulacyjne i dykcyjne. Mniej respondentów (16%) stwierdziło, że podczas zajęć poprzez realizowane ćwiczenia oddechowe oraz rozluźniające nabyli umiejętności pozbywania się negatywnych emocji i napięć. Ważną i wartą podkreślenia odpowiedzią jest usprawnianie komunikacji językowej w grupie oraz integracja dzięki wspólnie wykonywanym ćwiczeniom. Często studenci w trakcie realizacji różnych zadań przełamują własne bariery.

Wskazane przez studentów kategorie umiejętności mają swoje źródło w kartach przedmiotów. Są więc podstawą do oceny ich umiejętności w zakresie emisji głosu, nabytych w trakcie studiów.

Na zajęciach z emisji głosu studenci wykonują ćwiczenia z zakresu poprawnej postawy ciała (tab. 4) – ćwiczenia rozluźniające, oddechowe, fonacyjne, rezonansowe i artykulacyjne. Spośród ankietowanych ponad 25% za najbardziej przydatne uznało ćwiczenia relaksujące, oddechowe i artykulacyjne.

Tabela 4. Ćwiczenia emisyjne w pracy nauczyciela

Odpowiedzi badanych	n	%
Relaksujące	50	25,5
Oddechowe	50	25,5
Rezonans	26	13,3
Fonacja	20	10,2
Artykulacja	50	25,5
Razem	196	100

Źródło: opracowanie własne.

Można jedynie przypuszczać, że pozostałe grupy ćwiczeń są trudniejsze do wykonania przez studentów, dlatego niewielu na nie wskazało. W odpowiedzi na to pytanie jeden z respondentów wyraził nawet opinię, że emisja głosu powinna stać się elementem codziennych zajęć dla dzieci w przedszkolu i w szkole podstawowej. Inna osoba stwierdziła, że każdy w ciągu dnia powinien poświęcić chwilę wolnego czasu na ćwiczenia emisyjne.

Podsumowanie

Wybrane karty przedmiotu dostępne na stronach internetowych wymienionych uczelni, to tylko niewielka ich część. Nie wyczerpują zasadniczo tematyki oraz skłaniają do dalszych pogłębionych badań. Wnoszą jednak wkład w ogólną dyskusję na temat kształcenia nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej w zakresie emisji głosu. Ponadto należy dodać, że dyskurs ten obejmuje nie tylko powyższe zagadnienie, lecz także edukację muzyczną studentów – przyszłych nauczycieli (Kondracka-Szala 2015, s. 39–57). A należy podkreślić, że jest to dyskusja ogólnopolska i niezmiernie ważna w całościowym procesie edukacji studentów, i co warte zauważenia, nie tylko ścieżki nauczycielskiej. Jak słusznie podkreśliła Marta Radwańska:

[...] wśród różnych dóbr narodowych język ma szczególne znaczenie. Na tle dokonujących się przemian związanych z integracją Europy jest swoistym, najcenniejszym dobrem narodowym. Dbalność o jego czystość i rozwój, obrona przed naleciałościami i zbędnymi zapożyczeniami powinna być motywacją do pracy nad pielęgnowaniem i wzbogacaniem własnej mowy na co dzień oraz stanowić cel kształcenia przyszłych pokoleń Polaków (Radwańska 2014, s. 83).

Należy przyznać, że podjęcie decyzji o wyborze zawodu nauczyciela to dopiero początek trudnej i wymagającej życiowej drogi. To również świadomość, że podstawowym narzędziem pracy będzie narząd mowy. Cytowana powyżej A. Walencik-Topiłko stwierdziła, że nauczyciel powinien być dla ucznia wzorem dobrego i właściwego mówienia, także pod kątem emisji głosu (Walencik-Topiłko 2009, s. 5). Ponadto Jolanta Sipowicz słusznie pisze, że: „głos jest odzwierciedleniem stanów fizycznych, emocjonalnych człowieka, obnaża prawdzie »ja« każdego z nas i niczym rentgen przeświecła na wylot wszelkie objawy, pozy, emocje, uczucia” (Sipowicz 2009, s. 13). A zatem prawidłowa emisja i higiena głosu to podstawa dobrze funkcjonującego głosu przez całe życie. Świadome wykorzystywanie wszystkich elementów poprawnej emisji głosu to także podstawowa umiejętność osób, dla których jest on narzędziem pracy.

Ten niewielki dyskurs na temat potrzeby kształcenia studentów – przyszłych nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej w zakresie emisji głosu – ma wskazać na to, że należy cały czas uświadamiać, jak ważne jest poznanie zagadnień tego przedmiotu. Ukazują to również udzielone odpowiedzi studentów, które stanowić mogą cenną wskazówkę dla wykładowców emisji głosu, tak jak stały się dla autorki tego artykułu.

BIBLIOGRAFIA

- Binkuńska E. (2012), *Higiena i emisja głosu mówionego*, Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Dąbrowska D., Dziwińska A. (2005), *Emisja głosu. Wybrane zagadnienia o higienie i artykulacji. Skrypt dla studentów*, Wałbrzych: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Angelusa Silesiusa.
- Dubisz S. (1985), *Między dawnymi a nowymi laty*, Warszawa: Wydawnictwo Książka i Wiedza.
- Habela J. (1983), *Słowniczek muzyczny*, Kraków: Polskie Wydawnictwo Muzyczne.
- Klebanowska B., Kochański W., Markowski A. (1985), *O dobrej i złej polszczyźnie*, Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Kondracka-Szala M. (2015), *Kompetencje muzyczne przyszłych nauczycieli edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej – analiza oferty edukacyjnej i wybranych polskich*

- uczelnii wyższych, w: E. Kochanowska, R. Majzner (red.), *Muzyka w dialogu z edukacją. Wybrane konteksty aktywności i edukacji muzycznej*, Kraków: Wydawnictwo LIBRON – Filip Lohner.
- Kostecka W. (2013), *Emisja głosu jako ważny przedmiot w kształceniu nauczycieli*, „Zeszyty Naukowe WSSP”, 16.
- Niebudek-Bogusz E. (2009), *Postępowanie w dysforiach zawodowych w krajach Unii Europejskiej i na świecie*, „Medycyna Pracy”, 60/2.
- Plusajska-Otto A. (2017), *Podręcznik pracy głosem*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Radwańska M. (2014), *Rola i miejsce emisji głosu w procesie kształcenia nauczycieli*, „Rozprawy naukowe Akademii Wychowania Fizycznego we Wrocławiu”, 44.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 2012 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela*, Dz.U. z 2012 r. poz. 131.
- Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela*, Dz.U. z 2019 r. poz. 1450.
- Rzepa M. (2010), *Choroby zawodowe narządu głosu wśród nauczycieli*, „Nauczyciel i Szkoła”, 48/3.
- Sipowicz J. (2009), *Ja i mój głos. Jak odnaleźć wibracje swojego głosu i nawiązać głębszy kontakt z samym sobą i innymi ludźmi?*, Brzezia Łąka: Wydawnictwo Poligraf.
- Śliwińska-Kowalska M., Niebudek-Bogusz E. (red.) (2009), *Rehabilitacja zawodowych zaburzeń głosu. Poradnik dla nauczycieli*, Łódź: Instytut Medycyny Pracy im. prof. J. Nofera.
- Tarasiewicz B. (2003), *Mówię i śpiewam świadomie. Podręcznik do nauki emisji głosu*, Kraków: TAIWPN Universitas.
- Walencik-Topiłko A. (2009), *Głos jako narzędzie. Materiały do ćwiczeń emisji głosu dla osób pracujących głosem i nad głosem*, Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia.

STRESZCZENIE

Emisja głosu zajmuje współcześnie istotne miejsce w kształceniu studentów edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. W artykule omówiono aspekty emisji głosu oraz wyjaśniono samo pojęcie. Wskazano także na choroby wynikające z pracy głosem. Następnie zaprezentowano wyniki badań własnych. Przedstawiono dostępne na ogólnych stronach internetowych karty przedmiotu emisja głosu, prowadzonego na kierunku pedagogika o specjalności edukacja wczesnoszkolna i przedszkolna, przygotowujących przyszłych nauczycieli wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej. Zaprezentowano również wypowiedzi studentów dotyczące umiejętności zdobytych na zajęciach z emisji głosu oraz wykorzystania ćwiczeń emisyjnych w przyszłej pra-

cy nauczyciela. Należy podkreślić, że podjęcie decyzji o wyborze zawodu nauczyciela to dopiero początek trudnej drogi. To również świadomość, że podstawowym narzędziem pracy będzie narząd głosu, o który należy dbać przez całe zawodowe życie.

SŁOWA KLUCZOWE: emisja głosu, nauczyciel edukacji wczesnoszkolnej i przed-szkolnej, pedagogika, studenci

SUMMARY

Today, the voice emission occupies an important place in the education of the pre-school and early school education's students. In the introduction of the article the aspects of the voice emission were described and the concept was explained. The diseases resulting from the work with the voice were also indicated. Then the results of the own researches were presented. The cards of the subject of the voice emission available on the general websites were presented, conducted in the field of the pedagogy with the specialization in the early school and pre-school education, preparing the future teachers of the pre-school education and early school education. The students' statements regarding skills acquired during the voice emission classes and the use of the emission exercises in the future teacher's work were also presented. It should be emphasized that the decision of choosing the teaching profession is the beginning of a difficult but beautiful path. It is also the awareness that the basic work tool will be the voice organ, which should be taken care of at all time. The article ends with a summary.

KEYWORDS: voice emission, early school and pre-school education teacher, pedagogy, students

KATARZYNA ROGOZIŃSKA – Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

Pedagogika / Pedagogy

Przysłano do redakcji / Received: 5.10.2019

Przysłano do redakcji po recenzjach / Received in revised form: 4.11.2019; 18.02.2020

Data akceptacji do publikacji / Accepted: 3.06.2020